

Kentleşme Sürecinde Cem İbadeti Uygulamaları¹

Hulusi YILMAZ²

ÖZET

Cem, Alevi inancının somutlaştığı önemli bir dini ritüeldir. Kırdan kente göçle birlikte bütün geleneksel yapılarda olduğu gibi, geleneksel cemlerde de bir deformasyon olmuştur. Geleneksel cemler şekil, isimlendirme ve zamanlama açısından bölgeden bölgeye değişiklik göstermesine rağmen, ana bölümler, temel kurallar, anlam ve içerik bakımından bir benzerlik taşımaktadır. Geleneksel cemleri zaman kriterine göre sürekli cemler ve periyodik cemler olarak tasnif etmek mümkündür. Periyodik cemler ise kendi içinde görünüm cemleri ve diğer cemler olarak tasnif edilebilir. Günümüzde cem ibadetinin uygulanışında hem zaman hem de nitelik olarak sapma görülmektedir. Sürekli cemler olarak nitelediğimiz cumalık cemleri kentte kitle dernekleri tarafından yıl boyunca yapılmaktadır. Geleneksel Alevilikte cumalık cemleri yıl boyunca yapılması ideal olarak düşünülmeye rağmen, yapılmamaktadır. Metropol bir kentte görünüm cemleri, yerel köy dernekleri tarafından uygulanabilmektedir. Kitle dernekleri ise diğer cemlerin yapılmasına müsait bir örgütlenme görünümündedir.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Cemler, Cemin Dönüşümü, Dernek ve Vakıflar

Cem Worship Practices During The Urbanization Process

Abstract

Cem is an important ritual in which Alevism is materialised. Traditional cem rituel, like all the other traditional structures, has become deformed due to the migrations from villages to cities. Although traditional cem rituals may differ from region to region according to the form, denotation and timing, they resemble in terms of main sections, rules, meaning and content. It is possible to classify traditional cem rituals as permanent and periodical ones according to timing criterias. Periodical ones can also be classified as the rituals of vision and the others on their own. Today, some variations are observed in the implementation of cem rituals in terms timing and quality. All the year round, “cumalık” (a kind of entertainment organized after weddings) called permanent cem ritual is organized by public associations. In traditional Aleviness, it is ideologically thought that rituals of cumalık are organized throughout the year, but, in practice, they are not organized. In an metropolitan, rituals of vision can be practiced by the rural associations of villages. On the other hand, public associations have appeared as an organization suitable for other cem rituals.

Key Words: Traditional Cem Rituals, Transformation of Cem Ritual, Association and Foundation.

GİRİŞ

Türkiye’de köy kapalı cemaati, özellikle 1950’den sonra büyük bir toplumsal hareketlilik yaşamıştır. Tarımsal üretimde teknolojinin kullanılması, işsizliğin artması, şehrin cazibesi derken köyden kente yoğun bir göç dönemi başlamıştır. 1950 yılında nüfusun % 25’i şehirde yaşarken, 2023 yılında il ve ilçe merkezlerinde yaşayanların oranı % 93’ü buldu (Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), 2024).

¹ Bu makale İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanmış olan “Sosyal Değişme Sürecinde Alevilik (Ankara Örneği)” doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Öğrt. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Yaklaşık yetmiş yıllık yoğun değişim sürecinde Türkiye'nin nüfus özellikleri birçok olguyu yakından ilgilendirecek yeni bir yapıya kavuşmuştur.

Köyler ve bu kapalı cemaatin dini yapısında meydana gelen çarpıcı değişim, Türkiye'nin son zamanlarda yaşadığı yoğun göç hareketiyle yakından ilgilidir. Köylerden kentlere göçün neticesinde toplumsal çözülme doğal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsal yapıda meydana gelen çözümler hem fiziki hem de kültürel bir muhtevaya sahiptir. Toplumun fiziki unsurlarından biri olan demografik özellikler, sosyal ilişki biçimlerinin belirlenmesinde etkilidir. Genç nüfusa sahip toplumsal yapıda kültürel aktarımın nesnesi hazır haldedir. Göçle birlikte genç nüfusunu kaybeden köy kapalı grubu, kültürel aktarımını yapacağı dinamik unsurunu yitirmiştir. Artık, köy nüfus özelliklerini yansıtan tablolarda yaşlıların ağırlıklı yeri vardır.

Demografik yapıda meydana gelen bu çözülme, kültürel yapıyı da etkilemiştir. Kırsal yaşama ilişkin değerler, normlar, kurumlar, statüler, roller ve sosyal ilişkiler bu çözülmeden nasibini almıştır. Özellikle kırsal yaşam özelliklerine göre yapılanmış Alevilik, toplumsal çözülmeyi derinden yaşayan bir inanç olarak karşımıza çıkmaktadır. İnanç ve ibadet, din kurumunun birbirini tamamlayan iki önemli özelliğidir. İnanç, varlığını açığa vurarak gündelik hayatta somutlaşma ihtiyacı duyar. Ritüel ise bu inancı belirli davranış kalıplarıyla somutlaştırır. Böylece din, ancak ritüel aracılığıyla hayatta tutunabilir (Subaşı, 2005, s. 21). Her ritüel, efsanevi bir geçmiş içinde "başlangıçta" meydana gelmiş olan kutsal bir olayın yeniden güncelleştirilmesi, "olağan" zamansal süreden çıkılmasıdır (Eliade, 1991, s. 49). Bu yönüyle ritüel bir kutsallık içerir ve ritüel kaybı yalnızca bir takım davranış kalıplarının yitimi olmayıp, aynı zamanda inanç kaybına da sebebiyet vermektedir. Birçok dini grupta olduğu gibi Alevilik de bu sosyal değişim sürecinde önemli ritüel kayıplarına uğramıştır. Bugün azımsanamayacak bir grup kutsal alanın dışında yaşamaktadır (Türkdoğan, 1995, s. 467). Alevi ritüellerindeki bu kayıp modern dünyaya ait birçok faktörle açıklanabilir. Aleviliğin şehirleşme sürecinde yaşadığı sorunlar sadece onun kırsal özelliği ile değil; şehirleşme, sekülerleşme, siyasallaşma ve meşrulaşamama gibi faktörlerle ele alınmalıdır.

Alevi ritüelleri çoğunlukla cem adı altında çeşitlenen ibadetlerle gerçekleştirilir. Ritüel kayıplarının da en iyi gözleneceği yer cemlerdir. Bunun için yapılacak şey, cemleri geçmişteki ve günümüzdeki durumlarıyla değerlendirmektir. Geçmişte yapılan cemler "Geleneksel Cem Uygulamaları" adı altında yoğun göçün yaşanmadığı 1950'li yıllara kadar olan dönemi kapsamaktadır. Günümüzdeki cemler ise 1990'lı yıllardan itibaren başlayan vakıf ve dernek faaliyetleri çerçevesinde, "Günümüz Cem Uygulamaları" başlığı altında düşünülmüştür.

1. YÖNTEM

Bu bildiri, geleneksel Alevilik dediğimiz kırsal bölgelerdeki Alevilerin yıl boyunca yaptıkları cemler ile bu cemlerin bugün kentlerde uygulanış biçimi ve bu konuda rol oynayan dernek ve vakıflar üzerine bir çalışmadır. Araştırmada tarama modeli denenmiştir. Şehir ve köylerdeki cem ibadetlerine katılımlı gözlem tekniği uygulanmıştır. Dedeler, dernek ve vakıflardan mülakat tekniği ile bilgi

toplanmıştır. Evren, Orta Anadolu Aleviliği olarak sınırlandırılmıştır. Örneklem ise Ankara, Kırıkkale, Sivas ve Yozgat illerinde talibi bulunan bazı dedeler, Ankara’da Alevi inancına hizmet eden dernek ve vakıflar ile Ankara’da Mamak, Altındağ, Keçiören ve Dikmen semtlerinde on altı köy derneği olarak belirlenmiştir. Amacımız, öncelikle geleneksel Alevilikteki cem uygulamalarını öğrenmektir. İkinci olarak, bu bulguların Ankara gibi metropol bir kentte dönüşümünü göstermektir. Son olarak ise, geleneksel cem uygulamalarının kent ortamında dönüşümüne vesile olan dernek ve vakıfların rolünü ortaya koymaktır.

2. GELENEKSEL CEM UYGULAMALARI

Cem; toplanmak, bir araya gelmek anlamına gelir (Eröz, 1977, s. 99). Cem Alevi inancına göre peygamberimizin miraç hadisesinde geçen “Kırklar Bezmi”nin her defasında yeniden canlandırılmasıdır (Melikoff, 1994, s. 186). Kırklar meclisinin kutsallığına gönderme yapılarak meşruluk kazanan cem sadece dini duygunun tatmini değil, sosyal ilişkilerin düzenlendiği birçok fonksiyona sahiptir.

Cemler her yerde yapılabilir. Kapalı bir mekânda yapıldığı gibi açık alanda da yapılabilir. Cem için sabit bir mekân düşünülmemiştir. Mekânın kutsiyetinden çok, “cem olmanın” önemi vardır. Fakat, cem; dini ibadetin yaşandığı, ahlaki değer yargılarının verildiği ve adaletin sağlandığı yer olduğu için cem yapılacak yerlere ilişkin birtakım kriterler getirilmiştir. Buna göre cemler genellikle, on iki hizmet sahiplerinden birinin, dedenin ya da köyün ileri gelenlerinin birinin evinde veya belli yatırlar ve ocakların bulunduğu yerlerdeki mekânlarda yapılabilir (Yaman, 2004, s. 1001).

Alevi-Bektaşî cem ibadetinin 12 erkanlı içeriği 16. yüzyılda Kızılbaşlık inancını temsil eden Safevi Dergahı’nın propagandaları ile oluşmuştur. İmam Cafer Sadık Buyruğu adı altında buyruklar bu dönemde yazılmış ve Anadolu’ya yayılmıştır. Cem ibadetleri bu kitapların içeriğine göre bir çerçeve kazanmıştır (Kaygusuz, 2005, s. 248).

Buyruklarda tarikatın on iki erkanından bahsedilmektedir. “Cem yapıldığında on iki erkan icra olunmayınca, erkan tamam olmaz, yenilen içilen helal olmaz” (Bozkurt, 2005, s. 195), denilmektedir. Yine buyruklarda kırklar ceminden, musahiplikten, erkandan geçmeden, ikrar almadan ve dara durmaktan söz edilmektedir” (Bozkurt, 2005).

Cemler, ana bölümler, temel kurallar, anlam ve içerik bakımından benzerlik gösterse de şekil, isimlendirme ve zamanlama açısından bölgeden bölgeye, hatta ocaktan ocağa değişiklik göstermektedir (Bal, 2004, s. 48). Bununla ilgili olarak Aleviler, “yol bir süre bin bir” demektedirler. Bu durum, cemlerin tasnifini yapmak isteyen araştırmacılar için sıkıntıya neden olmaktadır. Problem olgusal olduğu gibi, yapılan araştırmanın bölgesel olmasından da kaynaklanmaktadır.

Fığlalı, cemleri iki kısma ayırır. Bunlar; dini ve yarı dini cemlerdir. Dini cemler; ikrar verme cemi ve görgü cemidir. Yarı dini cemler ise Abdal Musa cemi, Kerbela (Muharrem) meydanı, koldan kopan erkanı, dardan indirme erkanıdır (Fığlalı, 1994, s. 329). Fığlalı, Abdal Musa cemi için, “bazı bölgelerde kış aylarında perşembeyi cumaya bağlayan gecelerde her hafta Abdal Musa kurbanı yapmak gelenekleşmiştir”, demektedir. Ayrıca Fığlalı, şahıslar kurban kesmek istediğinde, dede veya

başka bir konuk köye geldiğinde, köyde dargınlık veya başka bir mesele çıktığında onu çözmek için de Abdal Musa cemi yapılır demektir (Fırlalı, 1994, s. 331).

Kaygusuz, cemleri iki ana bölümde incelemektedir:

I. Görgü cemi ya da cemleri; ikrar verme-musahiplik cemi, görölüp-sorulma/ başokutma cemi, düşkün kaldırma ve dardan indirme cemleri.

II. Muhabbet cemleri; eğitim-öğretim amaçlı temsili cemler, Abdal Musa cemi, Hızır cemi, koldan kopan erkanı (Kaygusuz, 2005, s. 249).

Bal, cemleri amaçlarına göre tasnif etmiştir. Bunlar; ikrar verme (yola alınma) erkanı, görgü, baş okutma erkanı, musahiplik erkanı, dardan indirme erkanı, Abdal Musa erkanı ve Nevruz erkanıdır (Bal, 2004, s. 48). Bal, Abdal Musa cemi için; bazı bölgelerde perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır demekle bunun cumalık cemi olduğuna dair bir imada bulursa da her perşembe akşamı Abdal Musa cemi yapıldığına dair bir belirginlik yoktur (Bal, 2004, s. 53).

Üzüm, cemlerin birçok çeşidi bulunduğunu, bunlardan ikrar verme ve görgü cemlerinin ayrı bir önemi olduğunu söyler. Diğerlerini ise, Abdal Musa kurbanı, hizmet görme (başokutma) erkanı, koldan kopan erkanı, dardan indirme erkanı, Muharrem erkanı olarak sıralar (Üzüm, 2000, s. 105).

Yaman, cemlerin Abdal Musa kurbanı, birlik cemi, dardan indirme erkanı, koldan kopan erkanı, Ali cemi, görgü cemi, içeri kurbanı, ikrar cemi gibi isimlerle anıldığını belirttikten sonra cemlerin, kış aylarında, özellikle perşembeyi cumaya bağlayan akşam yapılmasının esas olduğunu söylemektedir. Muharrem ayı dışındaki zamanlarda cem ibadeti yapılabileceğine dayanarak, “kırk sekiz cuma haktır” sözüne istinaden her perşembe akşamı cem yapılması zorunluluğu çıktığını bildirmektedir (Yaman, 2004, s. 97).

Bizzat erkan yürüten bir dedenin cem tasnifi ise biraz daha farklıdır. Hüseyin Orhan Dede’ye göre, lokma cemi, Abdal Musa cemi ve görgü cemi olmak üzere üç çeşit cem vardır.

Lokma cemi; her hafta perşembeyi cumaya bağlayan gece, insanların ibadet amacı ile bir araya geldikleri cemlerdir.

Abdal Musa cemi; görgü ceminin eşiğidir, yani rehberidir. Senede bir kez ve genellikle de kış aylarında yapılır.

Görgü cemi; senede bir kez veya en az (üst üste olmak kaydıyla) dört yılda bir kez toplanmak suretiyle yapılır (Orhan, 2003, s. 31-33).

Yukarıdaki tasniflerde dikkat edilecek olursa, cemlerin anlamlandırılması araştırmacılara göre değişmektedir. Fırlalı’da yarı dini olarak kabul edilen dar cemi, Kaygusuz’da görgü cemleri kapsamındadır.

Abdal Musa cemi, Hüseyin Orhan Dede için görgü ceminin eşiği iken ve yılda ancak bir kez yapılırken, Fırlalı, bu cemin her hafta yapıldığını söylemektedir. Orhan Dede ise, lokma cemini her perşembe yapılan cem olarak tasnif etmiştir. Yine Abdal Musa cemine Doğu Anadolu’da Erzurum çevresinde pek rastlanmazken Orta Anadolu’da genellikle görgü kurbanları bitince ortak bir Abdal Musa kurbanı yapılarak o devredeki hizmetler mühürlenmiş olur (Yörük, 1998, s. 330). Arslanoğlu

ise, Abdal Musa kurbanının birlik kurbanı olarak da anıldığını bildirmektedir. Bu, yıllık tarikat hizmetlerinin ilkidir, cemlerin başladığını gösterir, Kızıldeli kurbanı ise tarikat hizmetlerinin bittiğini gösterir, demektedir (Arslanoğlu, 1998, s. 286)

Nevruz ve Hıdırellez ise Batı Anadolu Alevileri'nin dinsel törenidir. Orta Anadolu Alevileri bu günlerde cem yapmazlar (Bozkurt, 1990, s. 284).

Yine, Orta Anadolu Alevilerinde ölen kişinin arkasından, dardan indirme cemi yapılırken, Doğu Anadolu bölgesinde bu ceme rastlanmaz.

Tasniplerdeki bu karışıklığa rağmen yine de geleneksel Aleviliği yansıtacak yeni bir kategorizasyon yapılabilir. Zaman kriteri ve cemin niteliği dikkate alınarak yapılan bir tasnif şehirleşme sürecinde karşılaştığımız cem uygulamalarını anlamamızı da kolaylaştıracaktır. Cemleri sürekli ve periyodik cemler olarak tasnif edebiliriz.

2.1. Sürekli cemler

Yıl boyunca yapılması ideal olarak düşünülen cemlerdir. Farklı bölgelerde lokma cemi, Abdal Musa cemi, Balım Sultan cemi ya da kısır cem gibi isimlerle anılmaktadır. Muharrem ayı hariç olmak üzere kırk sekiz hafta yapılması ideal olarak düşünülmüştür. Dede, talibinden ikrar alırken “kırk sekiz cumalık hak mıdır?” sorusunu sorarak bu cemin yapılması gerektiğine dair fikri pekiştirir. Her perşembeyi cumaya bağlayan gece yapılır. Bu yüzden bu ceme “cumalık cemi” de denir.

Bu cem her ne kadar kırk sekiz hafta yapılacak şekilde idealize edilse de gerçekte kırsal yaşamın özelliklerine göre şekillenmiştir. Genellikle çalışma hayatının sona erdiği aylarda başlayan bu cem yine çalışma hayatının başlayacağı bahar aylarına kadar devam etmektedir. Bu durum, köyde devamlı olarak bir dedenin bulunmasında bile değişmemektedir. Çalışma hayatı ibadetin şekillenmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Periyodik cemler: Bu cemleri nitelik olarak iki kısımda tasnif etmek mümkündür:

2.2.1. Görgü cemleri: İkrar verme- musahiplik cemi, görülüp-sorulma/başokutma cemi, düşkün kaldırma ve ölen kişiyi dardan indirme cemleridir. Bu cemler toplumsal yönü olmakla beraber, bireysel odaklı olup, bireysel sorumlulukları yerine getirmek için yapılan cemlerdir.

2.2.1.1. İkrar verme-musahiplik cemi: Bir kişinin Alevi-Bektaşî yoluna alınması amacıyla yapılan cemdir. Alevilerde musahibi ile birlikte bir çiftin, dolayısıyla karı-koca dört kişilik iki çiftin, erkana girmesi için yapılır (Fırlı, 1994, s. 331).

2.2.1.2. Görülüp-sorulma/başokutma cemi: Alevilerin ikrarlarını tazelediği, birbiriyle küs yahut kavgalı olanların barıştığı ve tövbe ettiği bir cemdir. İnsanın kendini temize çıkarması, kardeşlerinden helallik dilemesi ve bunu alması için yapılır. Bu erkanın, her yıl bir kez veya en çok dört yılda bir yapılması gerekir (Üzüm, 2000, s. 105; Fırlı, 1994, s. 333).

2.2.1.3. Dardan indirme cemi: Ölen bir Alevi'nin ruhunu anma için yapılır. Ölen bir kişinin eş ve dostlarıyla, alışveriş ettiği insanlarla helalleşmeden ölebileceği olasılığından hareket edilerek, sağlığında bu erkani nasıl yerine getirmişse, ölümünden sonra da onun ruhunun rahat ve huzura kavuşması için geride kalanları tarafından dardan indirme erkani yapılır (Fırlı, 1994, s. 332).

2.2.1.4.Düşkün kaldırma cemi: Alevi-Bektaşî inancına ters düşen suçlardan birini işleyen bir kimse veya musahipli olanlardan her biri yoldan düşmüş sayılır. Düşkünlükten kurtulmak için dede düşkünü dara çeker, yaptığı suçun cezasını cem erenleri ile beraber belirler. Talip, düşkünlüğüne uygun cezayı çektikten sonra böyle bir suçu bir daha yapmayacağına dair tövbe ettikten sonra ceme alınır (Bozkurt, tarihsiz, s. 59).

2.3. Yarı dîni cemler veya muhabbet cemleri

Abdal Musa cemi, Muharrem cemi, Nevruz cemi bu tür cemlerdendir. Toplumsal dayanışmanın hâkim olduğu, birlik ruhunu ön plana çıkaran cemlerdir.

2.3.1.Abdal musa cemi: Toplumu birleştirme ve kaynaştırma amaçlanır, gençler yol erkan öğrenirler. Diğer cemlerde olduğu gibi on iki hizmet yürütülür (Bal, 2004, s. 53). Bu cem, görgü ceminin eşîğidir. Senede bir kez ve genellikle de kış aylarında yapılır (Orhan, 2003, s. 32). Bazı bölgelerde ise görgü cemlerini mühürlemek için yapılır (Yörükan, 1998, s. 330). Abdal Musa kurbanı kesmekle insanlar elem, keder, hastalık ve belalardan korunacaklarına ve kazançlarının bereketli olacağına inanırlar (Üzüm, 2000, s. 114).

2.3.2.Nevruz cemi: Nevruz günü olan 21 Mart akşamında gerçekleştirilen cemdir. Nevruz, Alevilerce Hz. Ali'nin doğum günü olarak kabul edilir. Nevruz ceminde nevruziyeler okunur ve dualar edilir (Bal, 2004, s. 53).

2.3.3.Muharrem cemi: Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilişinin anısına Muharrem ayının 1. ve 12. Günleri arasında matem tutulur, on ikinci akşamı cem yapılır. Kerbela şehitleri için dualar okunur (Fığlalı, 1994, s. 332).

3. GÜNÜMÜZ CEM UYGULAMALARI

Şehirleşme sürecinde geleneksel Alevilik, modern örgütlenme tipleriyle yaşatılmak istenmektedir. Cem ibadetinin kente özgü şartlarda yerine getirilmesinde önemli rol oynayan örgütleri iki kısımda inceleyebiliriz. Birinci kısımda kitle örgütlenmeleri olan cemevleri, dernek ve vakıf teşkilatlanmaları yer almaktadır. İkincisi kısımda yerel örgütlenmeler olan köy dernek teşkilatlanmaları bulunmaktadır. Her iki örgütlenme tipinin geleneksel Aleviliği idrak edişi ve uygulamaları birbirinden farklıdır.

Kitle örgütleri, dini-kültürel örgütlenmeler olup, Alevi inanç ve kültürünü yaşatma gayreti içindedirler. Cemevleri, dernekler, vakıflar, dergahlar şeklinde örgütlenirler (Okan, 2005, s. 156). Ankara'da yapılan alan araştırmasında kitle dernekleri statüsünde altı cemevi tespit edilmiştir. Ait oldukları kurum ve buldukları semtler aşağıda verilmiştir (Yılmaz, 2008, s. 230-231).

1. Ankara Cem Kültür Evleri Yaptırma Derneği -----Mamak/Tuzluçayır
2. H.B.V.K.D.D Mamak/Boğaziçi Şb-----Mamak/Boğaziçi
3. Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı -----Dikmen
4. Hüseyin Gazi Kültür ve Sanat Vakfı -----Altındağ/Hüseyin Gazi
5. Can Dostlar Cemevi -----Kızılay
6. Cem Vakfı Ankara Şb. Cemevi -----Kızılay

Cemevleri örgütlenmesi amaç itibariyle hem ibadetlerin yerine getirildiği bir yer olarak hem de Alevi inanç ve kültürünün yaşatılması için faaliyet gösterilen bir yer olarak, geleneksel Aleviliğin kentsel ortama entegrasyonunda diğer örgütlenmelere göre daha işlevseldir. Ankara’da cem yaptırma amaçlı iki kitle derneği tespit edilmiştir. Bunlardan ilki, Ankara Cem Kültür Evleri Yaptırma Derneği olup, 1992 yılında kurulmuştur ve Alevilerin yoğun olarak yaşadığı Mamak/Tuzluçayır bölgesine hitap etmektedir. Yıl boyunca yaptırmış oldukları ibadetlerin nitelikleri ve sayısı aşağıda verilmiştir (Yılmaz, 2008, s. 227-229)

Sivas/Uruk köyü(Kırk yemeği)	→	4.11.2005
Malatya /Hekimhan	→	5.11.2005
Ali Ulupınar(Musahiplik cemi)	→	13.11.2005
Çorum/Misler Ovacık(Adak kurbanı)	→	19.11.2005
Baydanların Cemi(Abdal Musa)	→	20.11.2005
Hamal Köyü(Cem)	→	21.11.2005
Cemevi(Abdal Musa)	→	21.11.2005
Aşık Arap	→	24.11.2005
Eyüp Akbaş-Hamal Köyü	→	26.11.2005
Susuz Ören Köyü(Kırk Yemeği)	→	04.12.2005
Mecit Köyü(Cem)	→	12.01.2006
Hacı Bektaş Vakfı(Cem)	→	14.11.2006
Derviş Kırıcı(Yemek)	→	16.01.2006
Kurban-A. Musa Cemi	→	20.01.2006
Çorum/Karakeçili A. Musa Cemi	→	15.01.2006
Çorum Akdam Köyü A.Musa Cemi	→	27.01.2006
Ceviz Köyü-Aşure/Kurban	→	12.02.2006
Cemevi/Kurban	→	18.02.2006
Cemevi-Aşure	→	18.02.2006
Karabayır Köyü	→	25.02.2006
Hasan Gündoğdu	→	26.06.2006
Hüseyin Aslan-Abdal Musa	→	04.03.2006
Yusuf Karacakale-Abdal Musa	→	05.03.2006
Karanlık Köyü-Hızır Lokması	→	11.03.2006
Seyfe Köyü-Abdal Musa	→	12.03.2006
Erdoğan Eroğlu-A. Musa	→	26.03.2006
Başak Köyü-Abdal Musa	→	08.04.2006
Nural Türkmen-Yemek	→	20.05.2006

Hasan Ali Eker-Yemek

→

27.05.2006

Yaşar Sevinçli-Yemek

→

17.06.2006

Ankara Cem Kültür Evleri Yaptırma Derneği'nde dönemsel olarak yani Kasım 2005'ten Haziran 2006'ya kadar yapılan yıllık periyodik cemlerin sayısı yirmi dördtür, altı adet cenaze yemeği ile toplam otuz kayıtlı faaliyet yapılmıştır. Periyodik cemler ekseriyetle köy derneklerinin önderliği ile Abdal Musa cemi olarak yapılmıştır. Yine, yarı dini cemlerden iki Muharrem cemi, bir de Hızır cemi yapılmıştır. Görüm cemi olarak bir kez musahip cemi yapıldığı görülmektedir. Yukarıda ibadet sayısını bildirir listeden başka, her hafta perşembe günleri cumalık cemleri yapılmaktadır. Fakat, bu cemler perşembe günü, gündüz 12.00 ile 17.00 saatleri arasında yapılmaktadır. Bu cemevi, bölgede önemli bir boşluğu doldurmaktadır. Ancak, bir apartmanın zemin katında işlevini sürdürdüğü için ses ve kalabalık yüzünden apartman sakinleriyle sıkıntı yaşanmaktadır.

İkinci cemevi, Can Dostlar Cemevi'dir. 2007 yılında şehrin merkezinde, Ankara/ Kızılay'da bir iş hanının dördüncü katında açılmıştır. Cumalık cemleri eksiksiz olarak yapılmaktadır. Fakat, şehir hayatının hızı ve iş hayatının yoğun temposuna uygun olarak, cumalık cemi perşembe akşamları 18.30 ile 20.30 saatleri arasında iki saatlik bir zaman dilimine sıkıştırılarak yapılmaktadır. Bu yüzden Ehl-i beyt sohbetleri yapılamamaktadır, bu da şikâyet konusu olmaktadır. Cumalık ceminden başka, Alevi canların geçmişlerinin ruhuna hediye amacıyla getirmiş oldukları lokmalar, hayır dua almak isteyenlerin getirdikleri lokmalar için cemler yapılmakta, sonra da bu lokmalar yenmektedir. Bu cemler bireysel taleplerin neticesinde olmaktadır.

Can Dostlar Cemevi, iş hanında ve katta olduğu için kurban kesme ve pişirme teşkilatı yoktur. Kurbanlı cemlerin azlığı biraz da mekânın fiziki yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu durum köy derneklerinin Abdal Musa cemi için veya diğer kurbanlı cemler için burayı tercih etmemelerinin sebebi olarak düşünülmektedir. Kurbanlı cemler ancak kurbanın başka bir yerde dâlanıp, kesilip, poşetlendikten sonra cemevine getirilmesiyle olmaktadır. Bu da fazla tasvip edilmediğinden, kurbanlı cemler nadir olmaktadır.

Cemevleri gibi kitle örgütleri olarak kabul ettiğimiz diğer kitle dernekleri de geleneksel cemlerin uygulamasında rol almaktadırlar. Ancak, bu ibadetin yerine getirilmesi hususunda derneklerin görev tanımları buna uymakta mıdır ona bakmak gerekir. Pir Sultan Abdal Derneği kitle örgütlenmesi bakımından dikkat çekicidir. Derneğin amacı, "...başta Anadolu Alevi kültürü olmak üzere, tüm kültürleri yaşatmak, geliştirmek...", derneğin yapacağı işler ise, "amacı doğrultusunda, konferans, seminer, panel, sempozyum, semah, saz, tiyatro, halk oyunları, eğitim ile ilgili çalışmalar..." şeklinde belirtilmektedir.

Cemevleri ile ilgili olarak dernek tüzüğünde: "Cemevlerini; Alevilerin inanç merkezi olarak kabul eder ve bunların önündeki yasal ve idari engellerin kaldırılması için mücadele eder" şeklinde bir karar almıştır.

Pir Sultan Abdal Derneği'nin kararları, amaçları ve yapacağı işler arasında cem yaptırmak gibi bir kayıt yoktur. Zaten, saha çalışmasında da Ankara/Yenimahalle şubesinde yapılan bir mülakatta yılda bir kez Abdal Musa cemi yaptırdıklarını söylemişlerdir.

Vakıf olarak kitlelere hitap eden kuruluşlar arasında Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı önemli bir yere sahiptir. Vakfın amaçları arasında Alevi-Bektaşî inanç ve kültürünü yaşatmak olmasına rağmen, geleneksel cemlerin yoğun olarak yapıldığını görmek mümkün değildir. Vakıfta, cumalık cemleri yapılmamakta, vakfın daimi bir dedesi de bulunmamaktadır. Abdal Musa cemi, Hızır cemi, Sultan Nevruz cemi ve Muharrem cemi olmak üzere yılda beş, altı cem ancak yapılmaktadır. Genellikle ölen kişinin arkasından yemek verilmektedir; fakat bu da cem olarak yapılmadığı için cem hükmünü taşımamaktadır.

Alevîlerin ibadetlerinin en sık yapıldığı dönem kışın aralık ayında başlayıp mart ayında baharın gelmesiyle sona eren dönemdir. Aralık 2006'dan Nisan 2007'ye kadar olan dönemde Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı'nda yapılan cemler aşağıda verilmiştir (Yılmaz, 2008, s. 224).

İlyashacı Köy Derneği	→	18 Kasım 2006
Otluk Köy Derneği	→	17 Aralık 2006
Arguvanlılar	→	24 Aralık 2006
Davulalan Köy Derneği	→	11 Şubat 2006
Yahyalı Köyü	→	17 Şubat 2007, Cem
HBVAKV (Vakıf)	→	18 Şubat 2007, Aşure-Cem
Çorum-Der	→	3 Mart 2007, Cem

Bu cemler görgü ya da görüm cemleri olmayıp çoğunluğu birlik ve dayanışmayı tesis etmek amacıyla yapılan Abdal Musa cemleridir. Vakıf görevlisi, cemlerin çok az yapıldığını, bunların yerine cenaze yemekleri, dayanışma yemekleri, ozan anmaları ve konferanslar yapıldığını bildirmiştir.

Kitlelere hitap eden bir diğer vakıf da Cem Vakfı'dır. Vakfın amacı, "Alevî-İslam anlayışının berrak bir şekilde ortaya çıkarılması" olarak tarif edilmiştir. Cem Vakfı, bugün oluşturmuş olduğu Alevî İslâm Din Hizmetleri Başkanlığı, Dedeler Kurulu gibi kurumlaşmalarla ve yayın faaliyetleri ile Alevîlerde ortak bir inanç ve ibadet birlikteliği oluşturmaya çalışmaktadır. Cem Vakfı Ankara'da bir apartman dairesinde hem toplantı hem de cemler düzenleyerek hizmet vermeye çalışmaktadır. Mekânın darlığı geleneksel Alevî inanç ve ibadetlerini sürdürmeye imkân vermemektedir. Her hafta perşembe akşamı cumalık cemi yapılmaktadır. Ayrıca, yıl içerisinde Abdal Musa cemi, Muharrem cemi, Hızır cemi, Nevruz cemi gibi yılda bir kez yapılan periyodik cemler de yapılmaktadır.

3.1.Köy dernekleri ve cemevleri

Geleneksel Aleviliği ve cem uygulamalarını modern kent hayatında yaşatmaya çalışan ikinci örgüt tipimiz yerel köy dernekleridir. Tüzel kişiliği ile modern dünyanın kurumlarından biri olan bu derneklerin amacı sosyal yardımlaşma ve dayanışmadır. Kitle örgütlerinin yaygın ve kapsayıcılığına karşın, yerel dernekler dar ve özgündür. Bu çerçevede, amaçları arasında, köyden kente göçün

getirdiği dağınıklığı toparlayabilmek, farklı şehirlerde yaşayan üyelerinin birliktelik bağlarını kuvvetlendirmek, kültürel yozlaşmanın hızını kesebilmek, kültürel aktarımı sağlamak, etkin bir haberleşme ağı kurabilmek gibi faaliyetler sayılabilir.

Kızılırmak Köy Dernekleri bünyesinde birleşmiş köylerin yayın organı olan Kızılırmak Dergisi'nde, örgütlenmenin amacı, kırsal kesimde yaşanan geleneksel Aleviliğin kent koşullarında dönüştürülmesine ve yeniden üretilmesine katkıda bulunmak şeklinde belirtilmiştir. Böylece, evrensel değerlere uyanlar aynı, ya da dönüştürülerek korunacak, uymayanlar ise terk edilecektir (Kılıç, 1998, s. 12). Köy derneklerinin bütçeleri ve mal varlıklarıyla cem düzenlenmesi arasında kuvvetli bir pozitif korelasyon bulunmaktadır. Geniş bütçeleri olmayan, sınırlı imkanları ile hizmet üretmeye çalışan köy derneklerini cem uygulama kriteri ile tasnif ettiğimizde karşımıza üç tip çıkmaktadır:

3.2.Cemlevleri olan köy dernekleri

Cemlevlerine sahip olan köy derneklerinin cemlevleri kendi köy adlarıyla anılmaktadır. Araştırma sahasında bulunan cemlevlerinin yarısını köy derneklerine ait cemlevleri oluşturmaktadır. Tespit edebildiğimiz cemlevlerinin isimleri, ait olduğu yöre ve bulunduğu semtler aşağıda verilmiştir (Yılmaz, 2008, s. 230-231).

- 1- Köşrelik Köyü Dayanışma Derneği Birlik Evi (Ankara/Çubuk) ----- Dikmen
- 2- Sarısu Köyü Cemlevi (Ankara/Çubuk)----- Etlik
- 3- Çoraklı Köyü Kültür ve Dayanışma Derneği (Yozgat)----- Altındağ/Siteler
- 4- Alikolan Köyü Dayanışma Derneği (Ankara/Polatlı) ----- Altındağ/Çinçin
- 5- Çankırı ili Hisarcık Köyü Cemlevi (Çankırı) ----- Keçiören/Hasköy

Köy derneklerine ait cemlevlerinde yapılan cemlerin yıllık görünümü, kırsal kesimde yapılanlara benzemektedir. Yapılan cemlerin kayıtları tutulmadığı için, mülakat yoluyla edindiğimiz bilgileri aktaracağız.

Köşrelik köyünün; hem köyde, hem Çubuk'ta, hem de Ankara'da olmak üzere üç adet cemlevi vardır. Biz sadece Ankara'da bulunan cemlevi ile ilgilendik. Cemlevine, Muradi ve Cibali Ocakları'ndan dedeler gelmektedir. Cemler aralık ayında Abdal Musa cemi ile açılır. Çok sayıda görüm cemleri yapılır. Bunların içinde musahip cemleri de bulunmaktadır. Kızıldeli Sultan cemi ile cemler sona erer. Cumalık cemleri yapılmamaktadır. Bu durum geleneksel Aleviliğin devamı gibi görünmektedir.

Sarısu köyü cemlevi yeni yönetimle birlikte isim değişikliğine gitmiştir. Yapılan bu değişiklikte ismi, Sarısu Cemlevlerini Yaşatma ve Geliştirme Derneği olmuştur. Cemler Abdal Musa kurbanı ile başlamaktadır. Görgü-sorgu cemleri yapılmaktadır. Musahip cemleri yılda bir veya iki kez yapılmaktadır. Müsahipli olan Alevilerin dar cemleri yapılmaktadır. Senede yapılan Cemlerin sayısı on, on iki civarında olmaktadır. Kızıldeli cemi ile cemlerine son verilir. Yönetimin değişmesi ile birlikte diğer köylere de cemlevini vermeye başlamışlardır. Diğer köylerin yapmış olduğu cemler Aralık 2008-Mart 2009 itibariyle altı adettir.

Çoraklı köyü cemlevi diğer cemlevlerine göre oldukça büyük olup, bin metrekarelik bir alana sahiptir. İdari bölümleri, aşevi, kileri, cenaze hizmetleri ile tam teşkilatlı bir cemlevdir. Kömürlü ve sobalı ısıtma

sistemi vardır. Binaya yurt ve yemekhane olmak üzere iki kat daha eklemeyi düşünmektedirler. Cemler aralık ayında Abdal Musa cemi ile başlamaktadır. Cemler 15 Nisan'a kadar sürmektedir. Her cemde beş, altı kurban kesilmektedir. Her hafta cuma günü cem yapılmaktadır. Ayda ortalama yirmi kurban kesilmektedir. Görgü cemleri yapılmaktadır. Tokat, Gümüşhane, Erzurum, Çorum ve Yozgat'ın köyleri, hem Abdal Musa cemi hem de görgü cemleri için cemevini kullanmaktadırlar.

Alikolan Köyü Cemevi, Altındağ/Çinçin semtinde olup şahsi mülk üzerine yapılmıştır. Küçük olmasına rağmen işlevseldir. Cemler, akşam 19.00'dan 24.00'a kadar sürmektedir. Gençlerin katılımı yoğundur. Musahip ve görüm cemleri yapılmaktadır. Bölgede evlenme yaşı erken olduğu için genç musahipli insanları görmek mümkündür. Alikolan köyünün Ankara/Polatlı'da da cemevleri bulunmaktadır. Çinçin'deki cemevine diğer köylerden de cem yapmak için gelenler olmaktadır. Elektrik, su, ısınma, temizlik masraflarını kurban sahipleri paylaşmaktadır.

Hisarcık Köyü Cemevi, Keçiören/ Hasköy'de 1992 yılında kurulmuş ve sadece Hisarcıklılar tarafından kullanılmaktadır. Dedeleri Mart köyünden Turabi Ocağı'ndan gelmektedir. Abdal Musa cemi ile cemler açılmaktadır. Görüm cemleri, musahip cemi, yıl kurbanı (sorgu cemi), dar kurbanı yapılmaktadır. Geçmişte görüm cemleri çok sık yapılmasına rağmen, bugün genellikle dar kurbanı kesilmektedir. Musahip cemi üç, dört yılda bir olmaktadır. En son musahip cemi Haziran 2009'da olmuştur. Eskiden cemlere musahipliler girerken şimdi bekarlar da girebilmektedir. Cemler genellikle mart, nisan ve mayıs ayında yapılmaktadır.

Mülakat yapılan on altı köy derneği arasında on köy derneği kendine ait bir cemevi olmasını istemektedir. Fakat maddi imkansızlıklar nedeniyle bu isteklerini gündeme getirememektedirler. Mülakat dahilinde olan köy derneklerinden birinin halen Ankara'da Kösrelilik Köyü Dayanışma Derneği Birlik Evi olarak bir cemevi bulunmaktadır.

3.3.Cemevlerinde ibadet edilmesine önderlik eden köy dernekleri

Bazı köy dernekleri cemevleri olmamasına rağmen, yılda bir kez de olsa Abdal Musa cemi, aşure, Hızır lokması gibi ibadetler yapmak için üyelerini organize etmektedir. Genellikle kitle derneklerinin cemevleri tercih edilmekle beraber, diğer köy derneklerinin de cemevleri ibadet için kullanılmaktadır. Ankara Cem Kültür Evleri Yaptırma Derneği'nde Kasım 2005-Haziran 2006 döneminde yapılan toplam yirmi altı cemin on bir tanesi köy derneklerine aittir. Yedi tanesi şahsa ait gibi görünse de köy derneği adına ayrıldığı, cemevi görevlisince teyit edilmiştir. Köy dernekleri toplam on sekiz cem yapmıştır. Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Tanıtma Vakfı'nda Kasım 2006-Mart 2007 döneminde yapılmış olan toplam yedi ibadetin dört tanesi köy dernekleri tarafından yapılmıştır.

Köy dernekleri ile yapılan mülakatta on köy derneğinin Abdal Musa cemi yaptırdığını gördük. İki köy derneği cem yaptırmak için teşebbüste bulunmasına rağmen bazı üyelerden gelen itirazlar yüzünden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bir köy derneği ise, köylerinin Ankara'ya yakın olmasından ve Abdal Musa ile görüm cemlerinin tamamının köylerinde yapılmasından dolayı Ankara'da cem yaptırmaya gerek duymamıştır. Geri kalan dört köy derneği ise cem yaptırmak için kendilerinde bir yükümlülük hissetmemiştir.

3.4.Cem yapılmasına kayıtsız kalan köy dernekleri

Üçüncü olarak, cem ibadeti yapılması için önderlik etmemekle beraber, başkaca dini unsurların yerine getirilmesine vesile olan köy dernekleri mevcuttur. Bu tip köy dernekleri cemevinde ibadet için bir çaba sarf etmemektedir. Fakat, cemevinde yapılabilecek bir dini hizmeti sınırlı fiziki imkanları bulunan bürolarında yapmaktadır. Üyelerden toplanan paralarla alınan Abdal Musa kurbanı, Muharrem kurbanı dede tarafından dualanarak, bürolarında üyelerine yemek olarak dağıtılmaktadır. Ayrıca üyelerine kutsal mekanları ziyaret etme, cenaze hizmetlerine katkıda bulunma, cenaze yemekleri verme, Aşure günü düzenleme, Kurban Bayramı'nda lokma verme gibi faaliyetleri düzenlemektedir.

Geleneksel cemlerin uygulanmasındaki çeşitliliği tamamlamak için belki de yeni bir başlık gerektirecek olan yeni bir olgu da köylerdeki cemevleridir. Mülakat dahilindeki on altı köy derneğinden dokuzunun köyünde bir cemevi mevcuttur ve cemler yoğunlukla burada yapılmaktadır. Görüşme yaptığımız dedeler genellikle görüm cemlerinin halen kırsal kesimlerde yapıldığını bildirmişlerdir. Ancak bunun süresi geçmişte olduğu gibi aylarla ifade edilmemekte, bütün cemler dört, beş gün sürmektedir. Cemlerde on beş, yirmi tanesi Abdal Musa ceminde olmak üzere atmış ila yüz elli arasında kurban kesiliyor. Kurbanların ekseriyeti görüm cemleri olup, musahip, dar, düşkünlük, sorulma gibi kurumlar bu vesileyle halen işletilmektedir.

Seyyid Sultan Geyikkoşan Koca Mekân Ocağı'nın dedesi, Güzel Ağa Dede, Kasım ayında cemlere başladığını, 2008 yılında dört gün Kırıkkale/Sulakyurt/Yeniceli köyünde, dört gün Alişeyhli köyünde cem yürüttüğünü bildirmiştir. Yeniceli köyünde görüm cemleri için yüz kırk kurban kesilmiş, yirmi kurban da Abdal Musa ceminde kesilmiştir. Alişeyhli köyünde görüm cemleri için atmış kurban kesilmiş, kurban da Abdal Musa cemi için kesilmiştir. Yine aynı bölgede Faraşlı köyündeki cemlere dair gözlemlerimizde görüm cemleri için yüz yirmi beş kurban kesilmiştir, yirmi kurban da Abdal Musa cemi için kesilmiştir. İmam Rıza Ocağı'ndan, Rıza Akbaş dede de Yozgat'taki bir köyde taliplerinin görüm cemleri için en az dört, beş gün kaldığını bildirmiştir.

3.5.Dünden bugüne köy dernekleri cemevleri

Bu çalışmayı sürdürdüğümüz 2005-2008 yıllarında köy dernekleri cemevleri bir dayanışma aracı olarak köy ile kent arasında geçiş kurumu olarak kendisini göstermiştir. Köy dernekleri sınırlı bütçe ve imkanlarına rağmen kitle örgütlenmelerine göre daha fazla geleneksel Alevi ritüellerini gerçekleştirebilmişlerdir. Kentlerde yaşayan genç nesil Alevilerin kimlik ve aidiyet hissini kazanabilmeleri, kolektif coşkuyu yaşayabilmeleri ve psikolojik doyum sağlayabilmeleri için köy derneklerinin bu potansiyeli önemli bir fırsattır. Genç kuşak Alevilerin ritüellere katılması ile köy ile kent arasında geçiş imkânı sağlayan köy dernekleri önemli bir sosyalleşme aracına dönüşebilir. Fakat yakın zamana kadar Aleviler, Ankara gibi metropol şehirde geleneksel Aleviliği kentsel ortama taşımaya çalışırken birtakım zorluklar yaşamışlardır. Bunun başında meşruiyet kazanma, cem evlerinin ısınma ve elektrik giderleri sorunu gelmekteydi. Görüşme gerçekleştirdiğimiz bütün cem evleri mekanlarında ısınma sorunu yaşandığı gözlenmişti.

Devlet, Aleviliği ve Alevilerin problemlerini anlamak üzere ilk ciddi girişimini 2009 yılında başlatmış olduğu Alevi Çalıştayını ile gerçekleştirmiştir. Bu tarihten itibaren peyder pey ilerleme kateden Alevilere dönük ilgi ve alaka 2022 yılında kurumsallaşmaya dönüşmüştür. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile Alevi-Bektaşî kültürünün araştırılması ve cemevleriyle ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı kurularak 9 Kasım 2022 yılında Resmi Gazete’de duyurulmuştur. Böylece Alevilerin meşruiyet sorunu bir derece çözülmüştür. Görevleri arasında sayılan “Cemevlerinin ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapmak, cemevlerindeki hizmetlerin etkin ve verimli yürütülmesini koordine etmek” maddesi gereğince cemevlerinin problemlerini çözmek üzere harekete geçtiği gözlenen Başkanlığın bu çerçevede Türkiye genelindeki 718 cemevinin aydınlatma giderlerini karşılandığı gözlenmiştir (Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı, 2024).

SONUÇ

Cemler bölgeden bölgeye değişse de ana hatlarıyla geleneksel Aleviliği ortaya koyabileceğimiz bir kategorizasyon yapılabilmektedir. Cumalık cemleri geleneksel Alevilik’te gördüğümüz uygulananından hem zaman hem de nitelik olarak sapmıştır. Kırsal bölgelerde yaşananın aksine, metropol bir kentte, kitle dernekleri tarafından bu cemler yıl boyunca yapılmaktadır. Geleneksel cumalık cemleri geceyi gündüze bağlayacak şekilde yapılırken, kentteki uygulamaları çalışma hayatına uyarlanarak yeniden düzenlenmiştir. Nitelik olarak tatmin edici değildir. Bazı cemevlerinde zamanın darlığından Ehl-i beyt sohbeti yapacak zaman bulunamamaktadır. Köy derneklerine ait cemevlerinde geleneğin devamı olarak cumalık cemleri yapılmamaktadır.

Görgü cemleri, kitle örgütlenmelerinde yok denecek kadar az yapılmaktadır. Bu cemevlerinde daha çok köy derneklerinin önderliğinde yapılan Abdal Musa cemleri yekûn oluşturmaktadır. Köy derneklerinin cemevleri halen geleneksel Aleviliği gözlemleyebileceğimiz yerlerdir. Bu cemevlerinde hem yarı dini cemler hem de görüm cemleri daha çok yapılmaktadır.

Köylerde eskiden olduğu gibi cemler, uygun olan herhangi bir yerde değil, cemevi olarak tahsis edilen yerlerde yapılmaktadır. Bu cemevleri halen işlevselliğini sürdürmektedir. Fakat, bu cemevlerinde cemler sonbaharda dört, beş günlük bir zaman diliminde yerine getirilmektedir. Bu kısa süreye rağmen hem yarı dini cemler hem de görüm cemleri yerine getirilmektedir.

Alevi örgütlenmesinde kitle dernekleri önemli bir yer tutmakla beraber, faaliyetlerinin çoğunu yarı dini cemler oluşturmaktadır. Geleneksel Aleviliği kent ortamında yaşatma girişimi sınırlı kalmıştır. Aleviler için çok anlamlı olan görüm cemlerini yaşatacak bir çözüm üretememişlerdir. Cemevlerine sahip yerel dernekler ise görüm cemlerini üretmede daha başarılı görünmektedir. Cemevi olmayan köy derneklerinin ekseriyeti kendilerine ait cemevi olmasını istemektedirler, fakat yaşadıkları maddi sıkıntılar cesaretlerini kırmaktadır. 2022 yılında kurulan Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı Alevilere yasal bir statü kazandırması bakımından önemli bir adımdır. Başkanlık, cemevlerinin bakım,

onarım, ısınma ve aydınlatma giderlerini sorumluluk alanında görerek cemevlerinin hayatta kalma mücadelelerine vermiş olduğu destek ile Alevi-Bektaşî kültürüne önemli bir katkıda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı (2024, Şubat). *Türkiye Genelindeki 718 Cemevinin Aydınlatma Giderlerini Karşılıyor*. <https://alevibektasi.ktb.gov.tr/TR-367636/turkiye-genelindeki-718-cemevinin-aydinlatma-giderlerini-karsiliyoruz.html>
- Arslanoğlu, İ. (2005). “*Alevilikte Başlıca Cem Ayinleri ve Uygulamaları*”. Alevi Tören ve Ritüelleri Sempozyumu. 2-3 Nisan 2005. Ankara.
- Bal, H. (2000). *Alevi İslam Yolu*. İstanbul: Cem Vakfı Yayınları.
- Bozkurt, Fuat (2005). *Buyruk*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Bozkurt, N. (tarihsiz). *Aleviliğin Oluşumu*. İrtibat: Seyid Garip Musa Kültür Derneği.
- Eliade, M. (1991). *Kutsal ve Dindışı*. Ankara: Gece Yayınları.
- Eröz, M. (1997). *Türkiye’de Alevilik Bektaşîlik*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Gençlik ve Halk Kitapları.
- Fırlı, E. R. (1994). *Türkiye’de Alevilik Bektaşîlik*. Ankara: Selçuk Yayınları.
- Kaygusuz, İ. (2005). “*Cemin Tarihsel, Sosyolojik ve Psikolojik Yönü*”. Alevi Tören ve Ritüelleri Sempozyumu. 2-3 Nisan 2005. Ankara.
- Kılıç, G. (1998). “*Niçin Örgütlenmeliyiz*”. Kızılırmak Dergisi, Sayı: 4, Nisan-Mayıs.
- Okan, M. (2004). *Türkiye’de Alevilik*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Orhan, H. (2003). *Alevilikte İbadet*. İstanbul: Garip Dede Yayınları.
- Subaşı, N. (2005). “*Ritüel Kaybı-Laik Bir Toplumda Ritüel İhtiyacı*”, Alevi Tören ve Ritüelleri Sempozyumu, 2-3 Nisan 2005, Ankara.
- Tüik (2024). *Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, 2023*. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayal%C4%B1-N%C3%BCfus-Kay%C4%B1t-Sistemi-Sonu%C3%A7lar%C4%B1-2023-49684&dil=1>
- Türkdoğan, O. (1995). *Alevi Bektaşî Kimliği*. Ankara: Timaş Yayınları.
- Üzüm, İ. (2000). *Günümüz Aleviliği*. İstanbul: İSAM (İslam Araştırmaları Merkezi).
- Yaman, A. (2004). *Alevilik’te Dedelik ve Ocaklar*. İstanbul: Karaca Ahmet Sultan Derneği Yayınları.
- Yörükkan, Y. Z. (1998). *Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.